

Suomen kestävän kehityksen toimikunnan arviointi ja suositus uudeksi toimintamalliksi

Muistion laatijat: Alina Pathan & Sanna Ahvenharju, Gaia Consulting Oy
Loppumuistio / luonnos 21.12.2012

1. Arvioinnin taustaa

Ympäristöministeriö käynnisti loppuvuoden 2012 aikana kansallisen kestävän kehityksen strategiaproessin, jonka yhteydessä toteutettiin myös Suomen kestävän kehityksen toimikunnan arviointi. Toimikunnan nykyinen toimikausi päättyy mandaattinsa mukaisesti vuoden 2012 lopussa. Arvioinnin tavoitteena oli tarkastella Suomen kestävän kehityksen toimikunnan institutionaalista mallia ja toiminnan vaikuttavuutta sekä tehdä ehdotus siitä, miten Suomen kestävän kehityksen hallintamallia tulisi kehittää tuleville vuosille. Hallintamallin kehittämisessä oli erityisen olennaista, että kestävän kehityksen strategian ja sitoumusproessin seuranta ja suomalaisen kestävän kehityksen politiikan valtavirtaistamista varten saadaan mahdollisimman tarkoituksenmukainen yhteistyöelin. Arvioinnin toteutti Gaia Consulting Oy.

Arvioinnin menetelminä olivat kirjallisuuskatsaus, haastattelut, internet-kysely sekä analyysi ja raportointi. Arviointia varten haastateltiin yhteensä 14 henkilöä, jotka koostuivat toimikunnan nykyisistä ja entisistä jäsenistä, pääsihteeristön ja verkkosihteeristön jäsenistä sekä muista asiantuntijoista. Internet-kysely lähetettiin yhteensä 176:lle toimikunnan nykyisille ja entisille jäsenille, sihteeristön jäsenille sekä toimikunnassa puhuneille asiantuntijoille. Kyselyyn vastasi yhteensä 38 henkilöä, joista kaksi kolmasosaa oli toimikunnan toiminnassa aktiivisesti mukana olleita henkilöitä.

Tässä muistiossa esitellään lyhyesti arvioinnin keskeiset tulokset sekä ehdotus uudeksi toimintamalliksi. Aiheesta on olemassa laajempi esitys kalvosarjana.

2. Arvioinnin tärkeimmät tulokset

Arvioinnissa korostui se, että kestävän kehityksen kysymykset ovat toimikunnan perustamisen ajoista integroituneet ja valtavirtaistuneet eri sektoreille. Ympäristöasiat ovat tulleet politiikan keskiöön; eri puolueilla on ympäristöasioihin liittyviä linjauksia ja kestävä kehitys on näkynyt hallitusohjelmissa. Toisaalta monet kestävän kehityksen haasteet ovat vielä ratkaisematta. Vaikka kestävän kehityksen taloudellinen ulottuvuus on korostunut vuosien saatossa, kestävän kehityksen termin epämääräisyys on edelleen haaste kestävän kehityksen hallintamallille.

Arvioinnin perusteella Suomen kestävän kehityksen toimikunnan vahvuuksina ovat olleet laaja-alainen edustus, linkki hallitukseen, jäsenten uskottavuus ja osallistumisen aktiivisuus, verkottuminen, tietoisuuden lisääminen sekä tiedonvaihto. Toimikunnalla nähdään olleen vaikutusta Suomessa tapahtuneisiin kestäväan kehitykseen liittyviin yleisiin muutoksiin hallinnollisella tasolla sekä keskustelun lisäämiseen, mutta kokonaisvaikutusta pidetään kuitenkin keskinkertaisena. Kritiikki kohdistuu etenkin uusien avauksien ja konkretian puuttumiseen, löyhään toimintaan, resursseihin sekä näköalattomuuteen.

Arvioinnin perustella kestävän kehityksen toimikunta kaipaa uudistusta. Toimikunnan toimintaan kaivataan aktiivisempaa viestintää, enemmän resursseja sekä aitoa dialogia. Lisäksi olisi lisättävä politiikkakohereensia muiden relevanttien prosessien kanssa sekä vältettävä päällekkäisyyksiä. Uuden toimintamallin luomiselle haastetta tuo se, että tavoiteltavan toimintamallin ominaisuuksista oli suuria näkemuseroja arviointiin osallistuneiden keskuudessa. Eriäviä näkemyksiä oli muiden muassa toimintamallin riippumattomuudesta, päätösvaltaisuudesta ja toimeenpanevuudesta. Keskeisinä ominaisuuksina toimintamallille pidetään kuitenkin laaja-alaista kokoonpanoa, tavoitteiden rajaamista ja selkeää seuranta sekä uudistusmielisyttä.

Arvioinnin tulosten analyysin pohjalta tulevalle toimintamallille voidaan asettaa tärkeimmiksi tavoitteiksi:

- a) Edistää ja seurata yhteiskuntasitoumuksen toteutumista
- b) Herättää tulevaisuuteen katsovaa keskustelua kestävästä kehityksestä ja tuoda uusia näkemyksiä
- c) Tukea eri toimijoiden ja prosessien keskinäistä koordinaatiota yhteiskuntasitoumuksessa valittujen kärkiteemojen osalta
- d) Tukea eri toimijoiden verkostoitumista ja tiedonvaihtoa

3. Ehdotus uudeksi toimintamalliksi

Toimikunnan verkkosihteeristössä kanssa käydyssä ohjausryhmäkokouksessa 11.12.2012 sekä kestävän kehityksen toimikunnan kokouksessa 20.12.2012 esiteltiin neljä vaihtoehtoista toimintamallia. Kummassakin kokouksessa eniten kannatusta sai hybridi-malli, jossa yhdistetään nykymallin kaltainen toimikunta sekä asiantuntijapaneeli kahdeksi toisiinsa lomittuvaksi prosessiksi.

Hybridi-mallissa yhdistyy asiantuntemus ja toimeenpano. Mallissa toimikunnan osallistujina ovat kaikki nykyisenkin toimikunnan tahot. Asiantuntijapaneelin jäsenistö puolestaan vaihtuu aina käsiteltävän teeman mukaan. Paneelin jäsenet tulevat ennalta sovitusta tutkimustahoista aina siten, että tutkimustaho itse nimeää kunkin aihepiirin kohdalla sopivimman henkilön. Paneelin jäsenet edustavat kuitenkin vain itseään, eivätkä taustaorganisaatiotaan. Lisäksi paneelissa olisi aina paikka muutamalle ad hoc perustein valitulle edustajalle kansalaisjärjestöistä tai yrityksistä.

Asiantuntijapaneelin ja toimikunnan työ lomittuvat toisiinsa vuorottelevalla rytmillä. Kummallakin taholla on kaksi tapaamista vuodessa (asiantuntijapaneelilla voi olla useampiakin, mikäli osallistujat haluavat niin). Tapaamisten teemat vaihtuvat puolivuositain, jolloin kummassakin elimessä käsitellään peräkkäin aina samaa teemaa. Teemat määritellään kerralla jo pidemmäksi aikaa etukäteen, esimerkiksi yhteiskuntasitoumuksen teemoja seuraten. Asiantuntijapaneelin tapaamisissa pyritään tuomaan käsiteltävään teemaan uusia näkökulmia ja ehdotuksia uusiksi toimintatavoiksi. Paneelin tapaamisen tulokset työstetään lyhyen policy briefin muotoon. Policy brief puolestaan esitellään samaa teemaa käsittelevässä toimikunnan kokouksessa.

Toimikunnan kokouksissa eri tahot raportoivat toimiaan yhteiskuntasitoumuksen edistämiseksi ja tätä kautta syntyy yhteiskuntasitoumuksen seuranta, vertaisarviointia sekä näkökulmia toiminnan kehittämiseen ja yhteistyöhön. Toimikunnan pitää myös seuraavaan kokoukseen mennessä kommentoida asiantuntijapaneelin ehdotuksia ja päättää, mitä niiden suhteen tehdään. Kokouksessa voidaan lisäksi käsitellä pienempänä kokonaisuutena jokin muu ajankohtainen kestävän kehityksen kysymys esimerkiksi

kansainväliseen kestäväan kehitykseen neuvotteluprosessiin liittyvä asia tai kansallisesti merkittävä asia. Sekä toimikunnan että asiantuntijapaneelin kokouksissa hyödynnetään aktiivisesti osallistavia ja keskustelun mahdollistavia työtapoja.

Toimikunnassa ja asiantuntijapaneelissa käytävän keskustelun lisäksi uudistuneessa toimintamallissa panostetaan viestintään ja mediajulkisuuteen. Toimikunnalle perustetaan monipuoliset verkkosivut, jotka tukevat yhteiskuntasitoumuksen julkista ja toimijoiden keskinäistä seuranta. Sivut mahdollistavat keskustelun verkossa ja toiminnassa hyödynnetään myös sosiaalista mediaa.

Hybridi-mallissa kestäväan kehityksen toimikunnan sihteeristö sijaitsee valtioneuvoston kansliassa. Se koostuu esimerkiksi nykyisen mukaisesti pääsihteeristä ja apulaispääsihteeristä sekä avustajasta. Pääsihteeristön toimintaan saadaan tukea rotaatiolla teemoittain eri vastuuministeriöistä. Esimerkiksi STM:n asiantuntija tukee pääsihteeristöä henkilöresurssilla hyvinvointia koskevaa teemaa työstettävän puolen vuoden ajanjaksolla. Paneelin työn koordinoinnissa tulee harkita myös hallinnon ulkopuolista organisaatiota kuten Sitraa tai yliopistoa.

Muutokset toimikunnan vaikuttavuuden, osallistavuuden, näkyvyyden ja konkretian lisäämiseksi edellyttävät, että toimikunnan toimintaan on varattava nykyistä isommat resurssit, jotka määritellään budjettiehdotuksen kautta. Sihteeristön lisäksi toimikunnalla tulisi olla käytettävissä resursseja verkkosivujen ylläpitoon ja tiedottamiseen, kokouksien fasilitointiin ja osallistavien työskentelymetodien käyttöön sekä ajoittaisten ad hoc tilaisuuksien järjestämiseen. Nämä mahdollistavat sen, että toimikunta voi toimia joustavasti ja vastata erilaisiin tarpeisiin eri tilanteissa. Hybridi-mallin vahvuus on siinä, että sen avulla voidaan saada mukaan useita eri tahoja ja hyödyntämään sellaisia resursseja, joita aiemmin ei ole ehkä käytetty. Resurssien kokoamisessa tulisi erityisesti käyttää hyödyksi sellaisia tahoja, jotka jo tekevät jotain samantyyppistä.

4. Perustelut toimintamallin valinnalle

Suomen kestäväan kehityksen toimikunnan toimintaan kaivattiin uudistusta, mutta arvioinnissa konsultoitujen henkilöiden keskuudessa ei vallinnut yksimielisyyttä uuden toimintamallin kehittämissuunnista. Hybridi-malli yhdistää monia nykyisessä mallissa hyvinä pidettyjä ominaisuuksia, mutta yhdistää siihen kaivattua uudistusta. Mallin vahvuuksina ovat:

- + Tiivis kytkentä hallintoon
- + Laajasti eri tahoja osallistava
- + Uutta ideoiva ja aloitteita tekevä
- + Keskusteleva ja konsensushakuinen
- + Osallistujia sitouttava
- + Koordinaatiota ja koherenssia kasvattava
- + Toimeenpaneva
- + Syvällisesti asioita pohtiva (asiantuntijapaneeli)

Haastateltavat ja kyselyn vastaajat halusivat nimenomaan säilyttää nykyisen toimikunnan laajan kokoonpanon. Suomen vahvuutena nähdään, että erilaiset organisaatiot ovat kokoontuneet yhdessä keskustelemaan kestäväan kehityksen keskeisistä kysymyksistä ja pääministeri on johtanut kokousta. Ehdotetussa mallissa lisätään kaivattua konkretiaa, viestintää, tutkijoiden mukaantuloa, vaikuttavuutta,

järjestelmällistä teemojen tuomista kokouksiin sekä yhteiskuntasitoumuksen toimeenpanoa ja seuranta. Nykyinen toimikunta on kärsinyt ajoittain siitä, että ministerit eivät useinkaan pääse paikalle. Kokousten vähentäminen puoleen nostaa yksittäisten kokouksien merkitystä.

Asiantuntijapaneelia monet pitivät yksinään riittämättömänä. Hybridi-mallissa paneelin toiminta on yhdistetty toimikunnan malliin. Paneelin suosioon vaikuttaa osaltaan ilmastopaneelin lämmin vastaanotto ja mielenkiintoisena pidetty toiminta. Kestävän kehityksen paneelin etuuksina pidettiin syötteiden tuomista toimikunnan kokouksiin ja toimijoiden kannustamista yhteiskuntasitoumuksen tavoitteiden toteuttamiseen. Paneelityöskentelyn yhdistäminen toimikunnan työhön takaa, että kokoukset ovat hyvin valmisteltuja, yhteiskuntasitoumuksen teemat on syvällisesti pohdittu ja toteutetaan jatkuvaa parantamista.